

УДК 332.12:338.432

Є. С. Жураківський,
аспірант, Вінницький національний аграрний університет

КОНЦЕПЦІЯ, ІНСТРУМЕНТАРІЙ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

E. Zhurakivskiy,
Postgraduate student of Vinnitsa National Agrarian University

CONCEPT, TOOLS AND MECHANISMS TO ENSURE ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL

У даній статті проведено дослідження теоретико-методологічних підходів розуміння категорії концепція економічної безпеки аграрної галузі. Визначено структуру зв'язків агропродовольчого бізнесу та економічної безпеки аграрної галузі. Встановлено зв'язки керуючих механізмів та інструментарію забезпечення економічної безпеки аграрної галузі. Розроблено концептуальну модель забезпечення економічної безпеки аграрної галузі.

This article studied the theoretical and methodological approaches to understanding the concept of economic security category agricultural sector. Made structure of agri-food business ties and economic security of the agricultural sector. Established connections control mechanisms and tools of economic security of agricultural sector. Designed the conceptual model of economic security of agricultural sector.

Ключові слова: економічна безпека, аграрна галузь, концепція, інструментарій, механізм, модель.

Key words: economic security, agriculture, concept, tools, mechanism, model.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Глобалізація світових політико-економічних процесів і інтеграція України до Європейського Союзу зумовлює актуальність розробки методології і практичних положень вирішення проблеми забезпечення економічної безпеки аграрної галузі, яка може бути подана у вигляді стратегії на всіх рівнях управління: державному, регіональному, місцевому. Однією з основ для забезпечення економічної безпеки аграрної галузі є створення необхідних умов (економічних, соціальних, виробничих і т.д.) для забезпечення стійкості господарюючих суб'єктів, що взаємодіють між собою при виробництві, переробці та збуті аграрної продукції.

Економічна безпека аграрної галузі являє собою складну, взаємопов'язану багаторівневу систему елементів, щодо якої діють як зовнішні, так і внутрішні загрози. Тому при розробці механізмів забезпечення економічної безпеки аграрної галузі необхідно визначати: мету, правила функціонування аграрної галузі, правові основи, які регламентують стратегічні

зміни і саму концепцію побудови системи економічної безпеки аграрної галузі з новими властивостями.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми, пов'язані із забезпеченням економічної безпеки держави і, насамперед, її аграрної галузі знайшли своє певне теоретичне та практичне вирішення, хоча дослідженню цих проблем приділяється досить значна увага. Серед вітчизняних вчених питанням економічної безпеки аграрної галузі та агропромислового комплексу присвячені праці А. Березіна, О. Бігдана, О. Гривківської, В. Жмуденко, О. Кириченко, С. Козловського, Г. Калетніка, Е. Кіреєвої, М. Лучика, М. Маліка, П. Саблука, О. Скидана, В. Ткаченка та інші.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета роботи полягає в теоретичному дослідженні концепцій, інструментарію та економічних механізмів забезпечення економічної безпеки аграрної галузі.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Концепція економічної безпеки аграрної галузі є системою поглядів, умов, вимог по розробці сукупності заходів, спрямованих на підвищення економічної безпеки аграрної галузі через інтеграцію таких компонентів, як: економічно-фінансові, виробничо-технологічні, природно-екологічні, соціально-інтелектуальні, інституційні, політико-інтеграційні.

Метою концепції економічної безпеки аграрної галузі є створення ефективного механізму управління потенційними і реальними загрозами, ризиками у фінансово-господарській діяльності суб'єктів АПК, здатного своєчасно реагувати на динамічні зміни зовнішнього середовища і виробляти інструменти підвищення конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції [1].

Концепція економічної безпеки аграрної галузі має статус нормативного офіційного документа, в якому в систематизованому вигляді представлені цілі, завдання, принципи і способи підвищення рівня економічної безпеки. Доцільно концепцію подати у вигляді наступних розділів:

1. Загальні положення. Розкривається місія, цілі, завдання та принципи забезпечення економічної безпеки аграрної галузі на основі комплексної оцінки чинної ситуації. Розкриваються внутрішні і зовнішні загрози для розвитку аграрної галузі з точки зору їх впливу на національні інтереси країни.

2. Напрямок дій. Розкриваються основні напрямки та механізм забезпечення економічної безпеки аграрної галузі в залежності від різновидів економічної безпеки АПК по виділені нами класифікаційними ознаками. Викладається алгоритм стратегії забезпечення економічної безпеки аграрної галузі з урахуванням досягнутого рівня розвитку, несприятливих умов виробництва аграрної продукції, можливостей підвищення інвестиційної привабливості регіонів.

3. Реалізація та досягнення мети. Формування паспорта економічної безпеки аграрної галузі на всіх рівнях управління (господарючий суб'єкт, адміністративний район, регіон, країна в цілому), який є вихідним джерелом інформації для організації моніторингу та управління рівнем економічної безпеки аграрної галузі за допомогою економіко-математичної моделі (див. п. 3.2). Визначення загального обсягу фінансових ресурсів, необхідних для підвищення рівня економічної безпеки аграрної галузі.

За останні роки було прийнято низку надзвичайно важливих нормативно-правових актів у сфері забезпечення економічної безпеки аграрної галузі України, а саме: Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" [2]; "Комплексна програма підтримки розвитку українського села на період до 2015р." [3]; Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру" від 09.04.2014 року [4] та інші. Однак недоліком чинного законодавства щодо забезпечення економічної безпеки аграрної галузі є невизначеність пріоритетів. Наприклад, з одного боку, є необхідний потенціал (кадровий, науковий, виробничий, інвестиційний, інноваційний), а з іншого боку, не враховується взаємозв'язок елементів економіки. У той же час кожен з регіонів України має свої специфічні особливості розвитку (природно-кліматичні умови, традиції, звичаї, географічне положення і т.д.), що відбивається на їх спеціалізації і ролі АПК у ВВП регіону. Тому розробка концепції економічної безпеки аграрної галузі повинна бути науково-обґрунтована на рівні країни, регіону, міста і окремого господарюючого суб'єкта та мати вигляд стратегічної карти розвитку для зменшення ризику господарювання.

Аналіз ризиків і аналіз стану безпеки проводиться з метою виявлення переліку потенційних загроз, які можуть виникнути в результаті діяльності підприємств аграрної галузі і визначення можливої шкоди їх інтересам.

На основі результатів аналізу ризиків розробляється політика безпеки — документ, який містить принципи діяльності аграрної галузі і його підприємств щодо проблем забезпечення безпеки. Даний документ містить ранжируваних перелік загроз, визначає бажаний рівень захищеності, описує організаційні рішення. Реалізація комплексу заходів щодо забезпечення економічної безпеки проводиться на основі розробленого комплексу індикативних планів [5].

Вирішення проблеми забезпечення економічної безпеки не може бути здійснено діями будь-якого відомства або в одному, двох напрямках діяльності. Її забезпечення повинно передбачати систему заходів економічного характеру, об'єднаних єдиним стратегічним задумом, єдністю мети і завдань АПК [6].

При розробці заходів, спрямованих на вдосконалення агропродовольчої політики з метою підвищення рівня економічної безпеки аграрної галузі необхідно врахувати специфіку вироб-

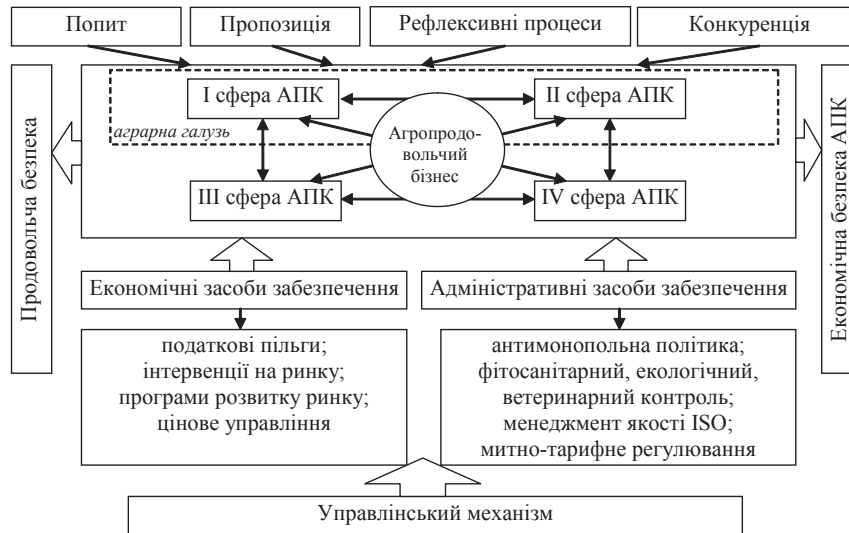

Рис. 1. Структура зв'язку агропродовольчого бізнесу та економічної безпеки аграрної галузі

ничи-економічних відносин на світовому, національному, регіональному, та місцевому ринку, які регулюються аграрною політикою, а також властиві ринковій економіці механізми попиту та пропозиції, конкуренції. Сутність агропродовольчого ринку ми розглядаємо через призму інструментів маркетингу [7], тобто ефективність процесів просування аграрної продукції, стимулювання продажів, ціноутворення і т.ін. визначає результати фінансово-господарської діяльності товаровиробників і

можливості задоволення населення у вітчизняному продовольстві (рис. 1).

Трансформація вітчизняного агропродовольчого ринку в якісно нову форму під впливом сучасних ринкових інструментів і обмежень в зв'язку з відкриттям ринків Європейського Союзу не призводить до ефективного функціонування суб'єктів АПК через значну кількість дестабілізуючих факторів (аграрна політика країн ЄС, диспаритет цін у системі АПК, недосконалість державного регулювання відтворювальних процесів і т.ін.) [8; 9].

У системі забезпечення регіональної економічної безпеки аграрної галузі провідне місце має займати держава, яка через розробку державних цільових програм, методів адміністративного управління реалізує аграрну політику.

Забезпечення економічної безпеки аграрної галузі вимагає створення таких механізмів і інструментів, які за допомогою системи податків, кредитів, цін, тарифів, митних зборів, методів державної підтримки забезпечували активну інвестиційну та інноваційну діяльність, зростання обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції, рентабельну роботу підприємств, соціальний захист населення, охорону навколишнього природного середовища.

Варто зазначити, що існують наступні механізми забезпечення економічної безпеки аграрної га-

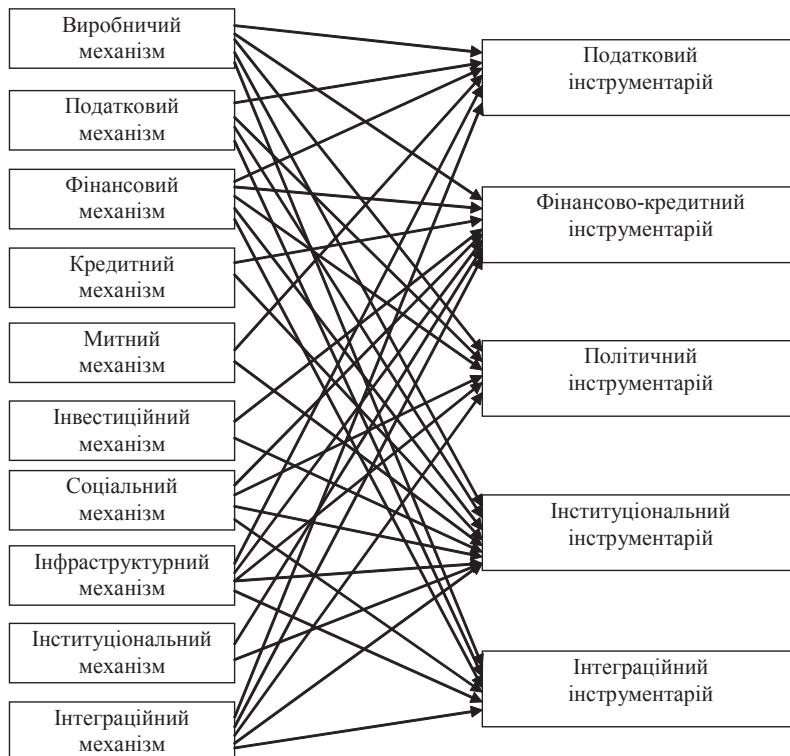

Рис. 2. Зв'язки керуючих механізмів та інструментарію забезпечення економічної безпеки аграрної галузі

лузі: виробничий, податковий, фінансовий, кредитний, митний, інвестиційний, соціальний, інфраструктурний, інституціональний, інтеграційний.

Слід зазначити, що для найбільш ефективної регіональної політики [10, 11] дані види інструментарію повинні використовуватися комплексно, причому для реалізації конкретного механізму забезпечення економічної безпеки аграрної галузі необхідно формувати певний набір того чи іншого інструментарію. Відповідність видів керуючих зв'язків і їх інструментарій наведено на рисунку 2.

На даний момент не існує єдності поглядів дослідників щодо формування механізмів і відповідного інструментарію забезпечення економічної безпеки регіонів, особливо, агропромислового типу. Більшість даних проблем на сьогоднішній день просто не розроблені і маловивчені, що пояснює розходження по суті і напрямках пропонованих заходів.

Враховуючи вищенаведене, пропонуємо концептуальну модель забезпечення економічної безпеки аграрної галузі, яка складається з трьох блоків заходів розділених на: інформаційно-аналітичний блок, блок регулятивного впливу, блок прямої протидії (рис. 3).

Запропонований комплекс заходів носить рекомендаційний теоретико-методологічний зміст, який на практиці використати дуже важко. Тому для практичної реалізації даного комплексу заходів забезпечення економічної безпеки аграрної галузі пропонується концепція, що передбачає поділ відповідальності (децентралізація) між органами законодавчої і виконавчої влади різних рівнів у частині виконання відповідних заходів в тих чи інших сферах. Безумовно, поділ відповідальності між виконавцями є дуже важливою складовою будь-якого процесу, однак чітке розуміння конкретного регулятивного і іншого інструментарію має першорядне значення.

Інструмент нівелювання специфічних загроз регіональній економічній безпеці аграрної галузі формується з урахуванням оцінки її рівня і стану в цілому, а також за допомогою деконструованого аналізу значень її показників з метою виявлення якісних характеристик досліджуваного процесу і визначення пріоритетних напрямів економічної аграрної по-

Рис. 3. Концептуальна модель забезпечення економічної безпеки аграрної галузі

літики регіону. Реалізація даного інструментарію спрямована на вдосконалення соціальної політики галузей сільського господарства і обробної промисловості; модернізацію даних галузей, з метою оновлення основних фондів і підвищення ефективності виробництва; вдосконалення економічної політики регіону, з метою створення умов підвищення рентабельності агропромислового бізнесу, галузевої інвестиційної привабливості, підвищення обсягів виробництва і розширення інфраструктури; формування регіональної інфраструктури галузей сільського господарства і обробної промисловості в торговій (ринкової), інвестиційної, науково-інноваційної, інституційної сферах.

ВИСНОВКИ

Виявлено, що сутність економічної безпеки аграрної галузі як системи економічних інтересів полягає в пошуку механізмів компромісу між забезпеченням національних інтересів країни, продовольчою безпекою та ризиками, в результаті яких забезпечується стійке функціонування АПК. Процес забезпечення економічної безпеки аграрної галузі, слід розуміти, як постійний циклічний процес заходів спрямованих на підвищення фінансової стійкості, ліквідності, конкурентоспроможності аграрних підприємств та створення сприятливих можливостей для забезпечення економічних переваг аграрного виробництва та заходів, що повинні позитивно впливати на рівень та умо-

ви життя населення, яке безпосередньо зайнято в аграрному виробництві, на жителів прилеглих територій та на стан навколишнього середовища.

Література:

1. Козловський С.В. Стратегічне управління розвитком регіональних економічних систем / С.В. Козловський // Економіка України. — 2011. — № 4. — С. 28—38.
2. Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" від 05.04.2015 № 1877-15 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
3. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова від 19 вересня 2007 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
4. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру" від 09.04.2014 № 2436а [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47651
5. Козловський С.В. Управління сучасними економічними системами, їх розвитком та стійкістю: [моногр.] / С.В. Козловський — Вінниця: Мерк'юрі-Поділля, 2010. — 432 с.
6. Калетнік Г.М. Управління регіональною продовольчою безпекою в умовах економічної нестабільності: [моногр.] / Г.М. Калетнік, С.В. Козловський, Е.А. Кіреєва, О.Г. Підвальна — Вінниця: Мерк'юрі-Поділля, 2015. — 252 с.
7. Котлер Ф. Основы маркетинга: краткий курс / Ф. Котлер: пер. с англ. — М.: Издат. дом "Вильямс", 2007. — 656 с.
8. Козловський С.В. Забезпечення стійкого економічного розвитку агропромислового комплексу регіону: [моногр.] / С.В. Козловський, В.В. Корвій, О.М. Балтремус, В.О. Козловський, Ю.П. Плюшко, О.В. Барчишен / За ред. С.В. Козловського. — Вінниця: Мерк'юрі-Поділля, 2016. — 258 с.
9. Козловський С.В. Управління регіональною продовольчою безпекою на основі сучасних методів моделювання / С.В. Козловський, Е.А. Кіреєва // Економіка України. — 2015. — № 8. — С. 57—73.
10. Козловський С.В. Стійкість розвитку аграрної галузі регіону як чинник економічного зростання України / С.В. Козловський, В.О. Козловський, О.М. Бурлака // Економіка України. — 2014. — № 9. — С. 59—73.

11. Жураківський Є. С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки аграрної галузі в умовах інституційних трансформацій / Є. С. Жураківський // Агросвіт. — 2015. — № 12. — С. 63—70.

References:

1. Kozlovskiy, S. V. (2011), "Strategic management of development of regional economies", *Economika Ukraini*, vol. 4, pp. 28—38.
 2. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), Law of Ukraine "On State Support of Agriculture of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (Accessed 20 Feb 2016).
 3. Verkhovna Rada of Ukraine (2007), "On approval of the State Target Program of Ukrainian village till 2015: Decision of 19 September [electronic resource] / Verkhovna Rada of Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (Accessed 20 Feb 2016).
 4. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine to reduce the number of permits", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47651 (Accessed 20 Feb 2016).
 5. Kozlovskiy, S. V. (2010), *Upravlinnia suchasnyimi ekonomichnymi systemamy, ikh rozvytkom ta stijkistiu* [Management of modern economic systems, their development and stability], Merk'iuri-Podillia, Vinnytsia, Ukraine.
 6. Kaletnik, G. M. Kozlovskiy, S. V. Kireeva, E. A. and Pidvalna, O. G. (2015), *Yptavlinnia regionalnoy prodovolchoy bezpekoj v umovah ekonomichnoi nestabilnosti* [Management of regional food security in times of economic instability], Merk'iuri-Podillia, Vinnytsia, Ukraine.
 7. Kotler, F. (2007), *Osnovi marketinga: kratkiy kurs* [Marketing Basics: a short course], Villiams, Moscow, Russia.
 8. Kozlovskiy, S. V. (2016), *Zabezpechinnia stiykogo ekonomichnogo rozvitku agroprymislovogo kompleksu regionu* [Ensuring sustainable development of agriculture in the region], Merk'iuri-Podillia, Vinnytsia, Ukraine.
 9. Kozlovskiy, S. V. and Kireeva, E. A. (2015), "Management of regional food security based on modern modeling techniques", *Economika Ukraine*, vol. 8, pp. 57—73.
 10. Kozlovskiy, S. V. Kozlovskiy, V. O. and Burlaka, O. M. (2014), "The stability of the agricultural sector in the region as a factor of economic growth Ukraine", *Economika Ukraine*, vol. 9, pp. 59—73.
 11. Jurakivskiy, E. S. (2015), "Conceptual foundations of economic security of agricultural sector in terms of institutional transformation", *Agrosvit*, vol. 12, pp. 63—70.
- Стаття надійшла до редакції 15.03.2016 р.*